

<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/S/6409/co-delat-kdyz....html/>

Co dělat, když...

Autor: Silvie Šilhanová

Anotace: Článek nabízí stručný „krizový scénář“ v situacích týkajících se rizikového chování žáků ve škole (šikana, záškoláctví, agresivita, podezření na týrání a zneužívání aj.).

Téma příspěvku: Prevence / sociální a patologické jevy

Klíčová slova: rizikové chování žáků , bezpečnost , sociálně patologické jevy

Text článku:

Krizový scénář aneb Co dělat, když...

- a) ... se ve škole objeví šikana
- b) ... dítě nechodí do školy
- c) ... žák agresivně reaguje vůči učiteli
- d) ... žák do školy přinese podezřelou látku
- e) ... se žáci fyzicky napadli
- f) ... máme podezření na zneužívání návykové látky a v případě, že je dítě intoxikováno ve škole
- g) ... máme podezření na týrání a zanedbávání dítěte

ŠIKANA

1. Rozhovor s informátory (učitel, žáci, rodič ap.).
2. Ochrana oběti (umístění žáka do chráněného prostředí s dohledem dospělé osoby – např. kabinet školní psycholožky, zvýšené dozory, pozor dávat zejména při příchodech a odchodech do školy a o přestávkách, v nutném případě lze i dítě nechat doma).
3. Rozhovor s obětí (bereme zřetel na trauma, stud, mlčenlivost oběti).
4. Nalezení vhodných svědků (= žáci, kteří s obětí sympatizují nebo ji alespoň neodmítají, nezávislí na agresorovi, kteří nepřijímají normy šikanování; pozor – nemusí to být tzv. slušný žák nebo žák dobře se učící!).
5. Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky.
6. Rozhovor s agresory, případně jejich konfrontace (nikdy ne mezi agresory a obětí!).
Rozhovory probíhají v pořadí informátor – oběť – svědci – agresori. Je třeba zjistit:
  - o kdo je oběť;
  - o kdo je agresor;
  - o kdy a kde k šikaně dochází;
  - o jakou formou;

- jak dlouho a jak často trvá;
  - proč to dělají;
  - jaký trest (opatření) bys navrhoval ke zlepšení situace.
7. Konzultování situace s ostatními učiteli (případně s vedením školy).
  8. Výchovná komise (pedagog – pedagogové, agresor a jeho rodiče, výchovný poradce či metodik, pracovník OSPOD, ředitelka nebo zástupkyně školy:
    - seznámení rodičů s problémem;
    - postupné vyjádření ostatních pedagogů;
    - vyjádření žáka;
    - vyjádření rodičů;
    - rozhodování komise za zavřenými dveřmi;
    - seznámení rodičů a žáka se závěry komise (závěrem může být dle závažnosti situace důtka tř. učitele či ředitele školy, snížená známka z chování, dozor ze strany OSPOD, doporučení rodičům zainteresovaných dětí vyhledat odbornou pomoc – psycholog, SVP, doporučení umístit žáka do pobytového zařízení SVP, návrh OSPOD k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy ap.);
    - všechny strany podepíše zápis z jednání;
    - pokud je agresorů více, nikdy je s rodiči nebereme k výchovné komisi všechny najednou, ale situaci řešíme postupně s každým zvlášť!
  9. Individuální rozhovor s rodiči oběti (informace o zjištění a závěrech školy, dohoda o vzájemné spolupráci a informovanosti).
  10. Práce s celou třídou (lze řešit vlastními silami nebo povolat odborné pracovníky ze SVP, PPP ap.):
    - tento postup se vztahuje na řešení počáteční šikany (stadium 1, 2, 3 podle Koláře); pokud se jedná o závažná stadia, škola požádá o pomoc odborníky ze SVP nebo PPP;
    - pokud šikanování naplnilo skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu, oznamujeme tuto skutečnost Policii ČR;
    - výpovědi jsou podrobně zaznamenávány stejně tak, jako další postup a závěry školy – dokumentace!

Šikana a zákon

Šikana bývá nejčastěji postihována podle ustanovení trestního zákona, a to jako:

- § trestný čin omezování osobní svobody (podle § 231);
- § trestný čin vydírání (podle § 235);
- § trestný čin útisku (podle § 237);
- § trestný čin loupeže (podle § 234);
- § trestný čin ublížení na zdraví (podle § 221);
- § trestný čin poškozování cizí věci (podle § 257);
- § trestný čin znásilnění (podle § 241), či pohlavního zneužívání (podle § 242).

K tomu, aby byl pachatel postižen, musí být starší 15 let (15 – 18 let mladiství).

Žáci mladší 15 let nejsou trestně odpovědní, jsou však předáni do péče orgánu sociálně-právní ochrany, případně mohou být postiženi jejich rodiče. Nezletilému pachateli je možné nařídit ústavní výchovu, může nad ním být stanovený dohled.

Pokud jde o trestní sazby, je v případě šikany možný i jednočinný skutek, tzn. že jedno jednání může být kvalifikováno jako více trestných činů.

Pokud k šikanování došlo v průběhu vyučování, nese plnou odpovědnost škola.

Prokáže-li se zanedbání ředitele školy nebo některého pedagoga, může být právně nebo pracovně-právně potrestán. Po školském zařízení lze v oprávněných případech požadovat i náhradu škody vzniklé v důsledku šikany, a to jak náhradu na věcech, tak na zdraví, včetně způsobené psychické újmy. Pokud žák v důsledku šikany nemohl např. docházet do školy (vyšší stupeň šikany), nese školské zařízení odpovědnost i za škody vzniklé rodičům dítěte v důsledku např. uvolnění ze zaměstnání, zajištění hlídání dítěte, zajištění doprovodu do a ze školy apod.

Prevence

1. Učitelé jsou seznámeni s Metodickým pokynem ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.
2. V učitelské knihovně ve sborovně je volně k dispozici kniha Bolest šikanování – M. Kolář a další odborné materiály.
3. Učitelé prošli školením realizovaným M. Kolářem.
4. Zvýšený a kvalitní dozor o přestávkách.
5. Ve výuce zařazovat aktivity vedoucí ke zlepšení vztahů mezi spolužáky, posilování třídní soudržnosti, spolupráce, komunikace ap.
6. Vytvoření třídních pravidel, která budou ve třídě vyvěšená a budou se dodržovat. V případě jejich porušení budou jasné i sankce, které budou následovat; důslednost.
7. Snaha o vytvoření vztahu důvěry mezi učiteli a žáky, aby se nikdo nebál požádat o pomoc.
8. Na nástěnce jsou vyvěšené informace pro žáky, kteří se stali svědky či oběťmi šikany (co je to šikana, kam se obrátit o pomoc ap.).
9. Učitelé si jsou vědomi varovných příznaků, kterými se šikana ve škole projevuje, a důsledně je sledují (žák vchází do třídy až s učitelem, o přestávkách postává v blízkosti dospělých, projevy outsidera, stísněnosti, vylučování z kolektivu, ponižování, zesměšňování, „vtípky“ ap.). Pokud některé z nich zaregistrují, okamžitě se obrátí na školní metodičku prevence nebo výchovnou poradkyni a ve spolupráci s nimi situaci okamžitě řeší.
10. Do prevence šikanování jsou zapojeni i nepedagogičtí pracovníci (šatnářka, družinářky ap.).

ABSENCE VE ŠKOLE

1. Rozhovor s rodičem (vysvětlíme, že není možné jednou do školy jít, dvakrát ne apod. - pokud nemá dítě ukončenou povinnou devítiletou školní docházku, ze zákona je povinno do školy chodit):
  - o Žáci jsou povinni řádně docházet do školy nebo školního zařízení a řádně se vzdělávat (§ 22 odst. 1 písmeno a) zákona č. 561/2004 Sb.);

- zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou povinni zajistit, aby dítě/žák docházel řádně do školy nebo šk. zařízení (§ 22 odst. 3 písmeno a) zákona č. 561/2004 Sb.);
  - diskuze o tom, proč dítě do školy chodit má, jsou tedy zbytečné (když zákonný zástupce neposílá dítě do školy, dopouští se protiprávního jednání nebo dovoluje dítěti vést nemravný a zahálčivý život = pokuta do 3 000 Kč, odnětí svobody až na 2 roky, soudní nařízení plnit docházku v některém výchovném zařízení ap.).
2. Pokud dítě nechodí do školy opakovaně či dlouhodobě, absence není omluvená = oznamovací povinnost školy (OSPOD). Absenci sleduje a eviduje tř. učitel:
- do 10 hodin neomluvené absence = pohovor tř. učitele s rodičem s následným zápisem (projedná se důvod nepřítomnosti žáka a způsob omlouvání jeho nepřítomnosti s upozorněním na povinnosti stanovené zákonem, seznámení s důsledky narůstající neomluvené absence);
  - 10 a více hodin = výchovná komise za účasti OSPOD (rodiče vyzveme doporučeným dopisem a o jednání provedeme zápis);
  - při řešení situace můžeme použít i argument, na který by mohla část rodičů slyšet: pokud dítě neplní povinnou školní docházku a počet neomluvených hodin přesáhne 10 hodin a rodiče jsou žadateli o dávku sociální péče, může dojít k situaci, že přestanou být považováni za sociálně potřebné a dávky budou odebrány;
  - 25 a více hodin = předat záležitost formou oznámení orgánu sociálně-právní ochrany.
3. Účelové a skryté záškoláctví (rodič dítěti absenci omluví, my však máme podezření, že to není pravdivé):
- není naší povinností rodiči něco dokazovat nebo ho kárat; za dítě má ze zákona odpovědnost rodič a má právo jeho nepřítomnost omluvit;
  - pokud máme podezření, že se zákonný zástupce dopouští podporování zahálčivého způsobu života, oznámíme věc orgánu sociálně-právní ochrany;
  - pokud absence trvá déle než 3 dny a rodič uvádí, že bylo dítě nemocné, nicméně my máme důvodné podezření, že o žádnou nemoc nejde, požádáme praktického lékaře o jeho vyjádření (když lékař nebude chtít spolupracovat, můžeme se odvolat na dohodu MŠMT a Sdružení praktických lékařů); omluvenku od lékaře lze vyžadovat, jedná-li se o dítě, které má velmi častou absenci, nebo o dítě, které mívá neomluvenou absenci, v situaci, kdy „nemocné“ dítě pobíhá venku, chodí nakupovat ap.).

NÁSILÍ NAMÍŘENÉ PROTI UČITELI

(např. verbální osočování, vulgarismy, agresivita)

1. Odvedeme žáka k řediteli nebo zástupci školy.
2. Necháme žáka vlastní rukou přesně a doslova napsat, co vyučujícímu řekl, a podepsat to.
3. Písemný komentář doplní i napadený učitel (kdy, kde, jak, proč k situaci došlo ap.).
4. Zaváme do školy rodiče; schůzky se zúčastní učitel, výchovný poradce (metodik prevence, zástupce vedení školy ap. dle závažnosti situace). Dítě před rodičem přečte svůj zápis. Seznámíme rodiče se sankcemi za tento čin i s upozorněním, co se stane,

pokud se bude situace opakovat (výchovná komise, snížená známka z chování, OSPOD atd.).

5. Pokud rodič odmítne do školy přijít, událost s přesným popisem situace oznámíme na OSPOD s douškou, že rodič nereaguje na výzvy školy, a situaci tak odmítá řešit. Vyžádáme si i písemnou zprávu o tom, jaké kroky OSPOD v řešení situace podnikne.

IDENTIFIKACE A UKLÁDÁNÍ PODEZŘELÝCH LÁTEK

1. Zajistí-li učitel podezřelou látku a je podezření, že se jedná o drogu či jinou zdraví škodlivou látku (přírodního či syntetického původu), přivolá si další dospělou osobu jako svědka a v jeho přítomnosti uloží tuto látku do obálky.
2. Na obálku napíše datum, čas a místo zajištění látky. Obálku přelepí, opatří razítkem školy a uloží do školního trezoru.
3. Následně vyrozumí policii. Identifikaci provede vždy policie, nikoliv pedagog či jiný zaměstnanec školy.
4. Po zjištění druhu látky škola zavolá rodiče a koná další příslušné kroky.
5. Oznámení situace a závěrů na OSPOD.

VZÁJEMNÉ NAPADENÍ MEZI ŽÁKY

1. Učitel ohlásí událost nejbližšímu přítomnému nadřízenému, ten okamžitě, v případě závažnějšího ublížení na zdraví, odešle žáky v doprovodu dospělé osoby k lékařskému vyšetření.
2. Učitel telefonicky okamžitě informuje rodiče žáků.
3. Třídní učitel a učitel, který byl přítomen vzájemnému napadení, zajistí svědky a sepiše zápisy, případné protokoly o úrazech, odevzdá je nejbližšímu nadřízenému a navrhne výchovná opatření.
4. Agresor a jeho rodiče jsou pozváni do školy před výchovnou komisí, kde se rodiče seznámí se situací a výchovnými opatřeními, která škola podle závažnosti situace zvolila; ze schůzky je sepsán záznam, který zúčastnění podepíší.
5. Rodiče napadeného jsou informováni o postupu školy.

POSTUP ŠKOLY V PŘÍPADĚ VÝSKYTU ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK

V případě podezření na zneužívání návykových látek:

1. Výchovný poradce, popřípadě třídní učitel či metodik prevence, provede diskrétní šetření, pohovor s žákem.
2. Doporučí rozhovor s odborníkem – Linka důvěry, PPP, SVP, Prev-centrum ap.
3. Kontaktuje rodiče – seznámí je se situací a nabídne kontakty na zainteresované instituce. Při negativní reakci rodičů na sdělení a v případě, že rodiče nezařídí pro žáka další péči, uvědomí škola sociální odbor nebo Policii ČR.
4. Metodik prevence (pracovník SVP či PPP) bude s rizikovou třídou pracovat v preventivní oblasti, třída bude monitorována. V akutním případě, kdy je žák prokazatelně ovlivněn drogou (i alkoholem) v době vyučování.
5. Žák je odveden ze třídy do místnosti, v níž je zajištěn nepřetržitý dohled dospělé osoby a kde zůstane až do doby, než si pro něj přijede lékařská služba nebo rodiče.

6. Zamezíme dalšímu požití drogy a pokusíme se zjistit, jakou drogu jedinec požil. Zjistíme stav vědomí (dezorientace v čase, místě nebo osobě, snížená bdělost) a základních životních funkcí (dýchání, srdeční činnost) a zvážíme přivolání záchranné služby první pomoci – lepší je planý poplach a případné nepříjemné vysvětlování okolností policistům, než výčitky, že jste nezabránili smrti člověka. Pokud je osoba bezvládná, položte ji raději do stabilizované polohy na bok, aby se nezadusila zvratky.
7. V případě vážných zdravotních příznaků (žák upadá do bezvědomí, nelze jej probudit, zvrací, došlo k úrazu hlavy, psychické problémy – dezorientace, vyhrožování ap.) ředitel školy nebo výchovný poradce (metodik) kontaktuje zdravotnické zařízení a následně rodiče.
8. V případě lehčích příznaků učitel uvědomí rodiče o zdravotních potížích žáka a vyzve je, aby si dítě okamžitě vyzvedli, neboť je nutné lékařské vyšetření.
9. Rodič je seznámen se zdravotními potížemi dítěte (rozšířené zornice, potíže s dýcháním, zvracení).
10. Pedagog odkáže rodiče na odborníky specializovaných pracovišť (PPP, SVP).
11. V případě, že si rodič pro dítě nepřijde, škola bezodkladně volá lékařskou službu, o čemž jsou rodiče vyrozuměni.
12. O případu je vyhotoven podrobný zápis.
13. Rodiče žáka jsou následně (druhý den) informováni o kázeňských opatřeních, znovu vyzváni k návštěvě odborného pracoviště, mohou si domluvit pravidelné schůzky, na nichž se budou informovat o průběhu problému s TU nebo MP.
14. Metodik prevence (pracovník SVP či PPP) bude s rizikovou třídou pracovat v preventivní oblasti, třída bude monitorována.

PODEZŘENÍ NA TÝRÁNÍ A ZANEDBÁVÁNÍ DÍTĚTE

1. Vaší povinností není hledání důkazů a vyšetřování, to nechte na Policii ČR a orgánech činných v trestním řízení. Pedagog není kompetentní, aby posuzoval, jaká je realita skutku.
2. Máte ohlašovací povinnost a stačí k tomu vaše podezření (ohlašujeme na OSPOD – odbor sociálně-právní ochrany dítěte, Policii ČR), ukládá to zákon č. 140/1961 Sb.

Pokud žák skutek sám ohlásí:

- vyslechneme ho a vyjádříme podporu;
- uděláme o výpovědi zápis;
- sdělíme žákovi, že to, co se mu děje, není v pořádku a my to musíme ohlásit, připravíme ho na to;
- neslibujeme, co nemůžeme splnit (slib mlčenlivosti, že to nikomu neřekneme ap.);
- informujeme vedení školy;
- domluvíme se s ním na společném postupu;
- podezření/zjištění ohlásíme na policii nebo OSPOD.

Pokud máme sami podezření:

- ve vhodné chvíli žáka kontaktujeme a promluvíme si s ním (v klidné místnosti, bez svědků);
- citlivě zjišťujeme dostupné informace;
- uděláme si o pohovoru zápis;

- můžeme využít rozhovoru s důvěryhodnými spolužáky, kamarády;
- informujeme vedení školy;
- domluvíme se s ním na společném postupu;
- pokud podezření trvá, ohlásíme situaci na OSPOD nebo Policii ČR.

Pokud situaci ohlásí jiná osoba (kolega, kamarád, spolužák ap.):

- citlivě zjistíme podrobnější informace;
- o pohovoru uděláme zápis;
- připravíme oznamovatele na svou ohlašovací povinnost;
- informujeme vedení školy;
- domluvíme se s ním na společném postupu;
- případ ohlásíme na OSPOD nebo Policii ČR.

Doporučená literatura:

Časopis Prevence.

DUNOVSKÝ, J. - DYTRYCH, Z. - MATĚJČEK, Z. a kol.: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: Avicenum, Grada, 1995.

KOLÁŘ, M.: Skrytý svět šikanování ve školách. 2. vyd. Praha: Portál, 1997.

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, čj. 24 246/2008-6.

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, čj. 10194/2002-14.

Metodický pokyn ministra k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, čj. 28 275/2000-22.